

**DELEGÁCIA SLOVENSKEJ LIGY V AMERIKE
V ČESKOSLOVENSKU V ROKU 1938
A SLOVENSKÉ AUTONOMISTICKÉ HNUTIE**

ŠTEFAN KUCÍK

The author of the paper deals with the journey of the delegation of the Slovak League of America to Czechoslovakia in 1938 and its significance for the Slovak autonomist movement.

Key words: Slovak autonomist movement; Slovak League of America; Czechoslovakia in 1938

Rok 1938 priniesol 20. výročie vzniku Pittsburskej dohody. Pri tejto príležitosti sa na Slovensko vybrala tzv. jubilárna výprava amerických Slovákov, ktorej súčasťou bola aj delegácia Slovenskej ligy v Amerike, vrcholnej organizácie slovenských krajanov v Spojených štátoch amerických. Delegáciu Slovenskej ligy v Amerike pozvali na Slovensko funkcionári Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Delegácia priniesla so sebou do Československa originál Pittsburskej dohody ako dôkaz o jej existencii. Počas svojho pobytu v Československej republike vystupovala dôsledne v záujme autonómie Slovenska v intenciách Pittsburskej dohody.

Dňa 22. októbra 1937 sa na mimoriadnom zasadnutí Ústredného výboru Slovenskej ligy v Amerike (ďalej aj SLA) v Pittsburgu, PA, rozhodlo o zorganizovaní výpravy amerických Slovákov na Slovensko pri príležitosti 20. výročia vzniku Pittsburskej dohody.¹ Súčasťou tejto širšej výpravy amerických Slovákov mala byť aj delegácia zložená zo zástupcov SLA. O zložení tejto užšej delegácie sa rokovalo na XX. kongrese SLA v dňoch 28.–29. apríla 1938 v Pittsburgu, PA, kde bolo rozhodnuté, že SLA budú vo výprave amerických Slovákov na Slovensko zastupovať delegáti Peter P. Hletko, jej predseda, ako vedúci a hovorca delegácie SLA, Andrej Rolík, evanjelický kňaz a farár v Johnstowne, PA, Jozef G. Pruša, tajomník Slovenského katolíckeho Sokola, Jozef Hušek, bývalý redaktor týždenníka *Jednota* a predseda Združenia slovenských katolíkov a signatár Pittsburskej dohody, Andrej Novák, pokladník Prvej katolíckej slovenskej jednoty a Michal Sinčák, bývalý predseda Slovenského katolíckeho Sokola a vedúci širšej výpravy amerických Slovákov.²

Spolu s výpravou amerických Slovákov boli na Slovensko prizvaní cestovať aj zástupcovia kanadských Slovákov. Pre finančné ťažkosti však nevyslali na Slovensko zástupcu zo svojich radov, ale zastupovaním poverili predsedu SLA Petra P. Hletka.³ Aj keď sa teda všeobecne hovorilo a aj v súčasnej odbornej literatúre hovorí len o delegácii SLA, v skutočnosti to bola delegácia aj Kanadskej slovenskej ligy.

¹ *Ústredný výbor Slov. ligy zasadal.* In: Osadné hlasy, 29. 10. 1937, 10, č. 44, s. 1; KOCÚR, Ján A.: *Zo schôdze Ústredného výboru Slovenskej Ligy v Amerike.* In: Osadné hlasy, 5. 11. 1937, 10, č. 45, s. 2.

² *Zápisnica XX. kongresu Slovenskej ligy v Amerike.* In: *Jednota*, 17. 8. 1938, 48, č. 2443, s. 8; Archiv Kanceláre prezidenta republiky (ďalej AKPR), fond (ďalej f.) Kancelár prezidenta republiky (1919–), sign. T 449/29. Správa Konzulátu ČSR v Pittsburgu, PA, o XX. kongrese Slovenskej ligy v Amerike z 3. mája 1938.

³ University of Ottawa, Archives and Special Collections, Slovak Archives (ďalej SA), f. Imrich Stolárik, k. 576, fasc. 576.1. List A. Potockého, tajomníka Kanadskej slovenskej ligy A. Kučerovi, predsedovi Kanadskej slovenskej ligy z 29. 1. 1938; KUČERA, Andrej: *Dvadsaťročné jubileum Pittsburskej dohody.* In: *Slovák v Kanade*, 9. 6. 1938, 10, č. 23, s. 7.

Namiesto Jozefa G. Prušu, ktorý kvôli iným záujmom napokon do ČSR necestoval,⁴ sa členom delegácie stal Dominik Sloboda, predseda Slovenského katolíckeho Sokola. Ohľadom originálu Pittsburskej dohody, ktorý delegácia mala vziať so sebou, americkí Slováci na kongrese rozhodli, že delegáti ho síce majú ukázať slovenským predstaviteľom na Slovensku, ale ho musia priniesť späť do Ameriky, aby sa predišlo prípadným pokusom o jeho odstránenie ako dôkazu o „českej vierolomnosti“,⁵ resp., ako uvádza správa čs. konzulátu v Pittsburghu, PA, aby na Slovensku nebol zneužitý na politické ciele.⁶ Hlavným dôvodom, prečo delegácia mala priniesť originál Pittsburskej dohody na Slovensko, bolo vyvrátiť tvrdenia, že Pittsburská dohoda neexistuje.⁷

Delegáciu SLA na Slovensko pozvali funkcionári Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej aj HSLS).⁸ Pôvodcom myšlienky jej pozvania na Slovensko bol zrejme Karol Sidor, ktorý sa o príchode delegácie dohodol s Andrejom Hlinkom, s ktorým vedenie HSLS postavili pred hotovú vec.⁹ Podľa Ivana Déreera zásluhou Karola Sidora a jeho polonofilskej politiky bolo i to, že delegácia necestovala do ČSR štandardnou cestou, ale okľukou cez Poľsko.¹⁰ Správa Konzulátu ČSR v poľskej Gdyni uvádza, že k uskutočneniu slovensko-americkéj výpravy cez Poľsko údajne v značnej miere prispel poľský konzulát v Pittsburghu, PA. Správa tiež uvádza, že poľská paroplavebná spoločnosť Gdynia America Line získala výpravu pre svoju loď poskytnutím výraznej zľavy pre cestujúcich v oboch smeroch a 50% zľavou na poľských železniciach.¹¹ Delegácia spolu s asi stočlennou výpravou amerických Slovákov vyrazila poľskou loďou M. S. Batory z New Yorku 17. mája 1938 a pristála v Gdyni 26. mája 1938.¹² Už z lode zaslala formou rádiogramu Andrejovi Hlinkovi pozdrav, v ktorom ho titulovala ako otca slovenského národa.¹³ V Gdyni prišla delegáciu SLA privítať tak oficiálna čs. delegácia na čele s vyslancom ČSR vo Varšave Jurajom Slávikom, ako aj delegácia HSLS vedená podpredsedom čs. senátu Jozefom Budayom. Aj keď prišli na tom istom vlaku, delegácia HSLS sa odmietla pripojiť k oficiálnej čs. delegácii. Kým túto privítal v Gdyni okrem konzula ČSR len konzulárny referent vládneho komisariátu, delegácia HSLS bola vítaná okázalo zástupcami rôznych organizácií a aj zástupcami úradov, aj keď tí sa na privítaní zúčastnili neúradne. Konzulárny referent po privítaní oficiálnej delegácie sa rovnako odišiel pripojiť k privítaniu delegácie HSLS.¹⁴

Aj keď bolo dohodnuté, že prvá vstúpi na loď čs. oficiálna delegácia, ešte pred prístátím bol na ňu člnom dopravený Karol Sidor. Na lodi došlo k oficiálnemu privítaniu slovensko-americ-

⁴ ČULEN, Konštantín: *Stručné dejiny Slovenskej ligy v Amerike*. In: Jednota, 18. 2. 1959, 68, č. 3 526, s. 4.

⁵ *S XX. kongresu Slov. ligy*. In: Osadné hlasy, 6. 5. 1938, 11, č. 18, s. 1.

⁶ AKPR, f. Kancelár prezidenta republiky (1919–), sign. T 449/29. Správa Konzulátu ČSR v Pittsburghu, PA, o XX. kongrese Slovenskej ligy v Amerike z 3. mája 1938.

⁷ *S XX. kongresu Slov. ligy*. In: Osadné hlasy, 6. 5. 1938, 11, č. 18, s. 1; HLETKO, Peter P.: *S Pitts. Dohodou v Č.-S. R. a na Slovensku*. In: Sborník Slovenského Katolíckeho Sokola, 1940, 27, s. 132.

⁸ HLETKO, Peter P.: *S Pitts. Dohodou v Č.-S. R. a na Slovensku*. In: Sborník Slovenského Katolíckeho Sokola, 1940, 27, s. 132.

⁹ LETZ, Róbert: *Hlinkova slovenská ľudová strana (Pokus o syntetický pohľad)*. In: LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (ed.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905–1945*. Bratislava: Matica slovenská, 2006, s. 59; ČULEN, Konštantín: *Stručné dejiny Slovenskej ligy v Amerike*. In: Jednota, 18. 2. 1959, 68, č. 3526, s. 4.

¹⁰ DÉRER, Ivan: *Slovenský vývoj a ľudácka zrada*. Praha: Kvasnička a Hampl, 1946, s. 186.

¹¹ Archiv Ministerstva zahraničných vecí České republiky (ďalej AMZV ČR), f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938. Navyše kvôli vysokému počtu ľudí vo výprave delegácia SLA získala štyri voľné lístky. HLETKO, Peter P.: *Hlístka spomienok na vyslanie delegácie Slovenskej Ligy v roku 1938*. In: Jednota: Katolícky kalendár na priestupný rok 1964, 67, 1964, s. 129.

¹² AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938.

¹³ Americká delegácia Slovákov Andrejovi Hlinkovi. In: *Slovák*, 21. 5. 1938, roč. 20, č. 117, s. 1.

¹⁴ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938; DÉRER, Ivan: *Slovenský vývoj a ľudácka zrada*, s. 187.

kej výpravy a delegácie SLA oboma delegáciami, pričom v závere reči čs. vyslanca Juraja Slávika zazneli poľské výkriky: „*Nech žije Slovensko!*“, resp. „*Nech žije slobodné Slovensko!*“¹⁵ Na lodi vedľa čs. vlajky bola aj slovenská vlajka a na nábreží boli len vlajky slovenské a poľské.¹⁶

Z Gdyni pokračovala delegácia Slovenskej ligy v Amerike do Varšavy, kde situácia dosiahla svoj vrchol v tom, že primátor, či presnejšie prezident Varšavy Stefan Starzyński a poslanec Jan Walewski vo svojich rečiach ani raz nepoužili výraz Československo a poslanec Jan Walewski otvorene hovoril o úplnej samostatnosti Slovenska.¹⁷

V odpovedi na tento vyzývavý postup poľských kruhov však Karol Sidor pre poľskú tlač zdôraznil, že cieľom HSES je autonómia Slovenska v rámci ČSR.¹⁸ V rovnakom duchu odpovedal aj vedúci delegácie SLA Peter P. Hletko: „*Ak milujete Slovákov, pomáhajte Československu.*“¹⁹

Aj keď pôvodným úmyslom delegácie SLA bolo cestovať z Poľska do Prahy, z nej do Bratislavy a potom naprieč celým Slovenskom do Košíc,²⁰ a o ceste do Prahy bolo dohodnuté aj v Poľsku, jej prvé kroky napokon smerovali do Ružomberka.²¹ Na Slovensko však prišli len štyria členovia delegácie, keďže Andrej Rolík zostal vo Varšave a Michal Sinčák odišiel na eucharistický kongres do Budapešti.²² Ako uvádza Konštantín Čulen, delegácia od začiatku nebola jednotná a k rozporom medzi Andrejom Rolíkom a Petrom P. Hletkom došlo už na lodi. Podobne Jozef Hušek podľa Konštantína Čulena ťažko niesol, že stredobodom záujmu sa stal mladý Peter P. Hletko, kým on ako signatár Pittsburskej dohody a veterán v zápase o autonómiu Slovenska zostal bokom.²³ Andrej Rolík zostal vo Varšave preto, lebo ako delegát SLA nesúhlasil s tým, aby delegácia šla najprv do Ružomberka, a len potom do Prahy.²⁴

Andrej Hlinka prijal delegátov SLA 28. mája 1938 napoludnie. Pri tejto príležitosti vyjadril potešenie nad tým, že prichádzajú práve v čase, keď sa rozhoduje o osude Pittsburskej dohody a autonómie Slovenska. Peter P. Hletko vyhlásil, že americkí Slováci si prísť do Ružomberka pokladali za svoju prvú povinnosť. Po tomto vyhlásení ukázal prítomným originál Pittsburskej dohody. Všetci skonštatovali zreteľnosť podpisov jej signatárov, najmä bývalého prezidenta

¹⁵ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Vyslanectva ČSR vo Varšave, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 30. mája 1938; AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938.

¹⁶ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938.

¹⁷ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Vyslanectva ČSR vo Varšave, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 30. mája 1938; DÉRER, Ivan. *Slovenský vývoj a ľudácka zrada*, s. 187.

¹⁸ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Vyslanectva ČSR vo Varšave, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 30. mája 1938.

¹⁹ Tamže; DÉRER, Ivan: *Slovenský vývoj a ľudácka zrada*, s. 188.

²⁰ *Zpráva s mora od delegácie Slov. ligy*. In: Osadné hlasy, 27. 5. 1938, roč. 11, č. 21, s. 1.

²¹ AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938; *Vítančná cesta slovenskej autonomistickej myšlienky sa začala*. In: Slovák, 29. 5. 1938, 20, č. 123, s. 1.

²² *Vítančná cesta slovenskej autonomistickej myšlienky sa začala*. In: Slovák, 29. 5. 1938, 20, č. 123, s. 1.

²³ ČULEN, Konštantín: Stručné dejiny Slovenskej ligy v Amerike. In: *Jednota*, 18. 2. 1959, roč. 68, č. 3526, s. 4.

²⁴ Za koho hovorí rev. Rolík? In: *Slovák*, 10. 6. 1938, roč. 20, č. 132, s. 4. P. P. Hletko vo svojich spomienkach uvádza, že delegácia HSES, ktorá prišla privítať delegáciu SLA do Poľska ich presviedčala, že ak pôjdu najprv do Prahy a len potom na Slovensko, Slovákom tým zasadia úder v ich snahe o autonómiu. Podobne sa aj oficiálna čs. delegácia snažila získať delegáciu SLA pre cestu najprv do Prahy. HLETKO, Peter P.: *Hrštka spomienok na vyslanie delegácie Slovenskej Ligy v roku 1938*. In: *Jednota* : Katolícky kalendár na priestupný rok 1964, 67, 1964, s. 137–139; AMZV ČR, f. III. sekce MZV 1918–1939, inv. č. 22, k. 652. Správa Konzulátu ČSR v Gdyni, Poľsko, Ministerstvu zahraničných vecí ČSR v Prahe z 27. mája 1938.

ČSR Tomáša G. Masaryka. Andrej Hlinka nato prečítal list Tomáša G. Masaryka z 12. októbra 1929, v ktorom Pittsburskú dohodu označil za falzifikát.²⁵

V ten istý deň večer sa konalo stretnutie delegátov s obyvateľmi Ružomberka a okolia v ružomerskom kultúrnom dome. Na ňom Peter P. Hletko vyhlásil: „Zastavili sme sa v Ružomberku k vôli najväčšiemu žijúcemu Slovákov Andrejovi Hlinkovi. Donášame Pittsburskú dohodu na vymerenie sa Slovákov a Čechov podľa jej zásad.“²⁶ Jozef Hušek pripomenul, že v apríli 1919 priniesol na Slovensko kópiu Pittsburskej dohody. Vtedy bolo na realizáciu autonómie Slovenska priskoro, teraz však tieto dôvody pominuli. Za najväčšie nešťastie pre Slovákov označil čechoslovakizmus neuznávajúci samobytnosť slovenského národa.²⁷

Po zastávke v Turčianskom Svätom Martine odcestovala delegácia SLA 30. mája 1938 do Prahy.²⁸ Na Wilsonovej stanici²⁹ ich privítal primátor Prahy Petr Zenkl a predseda Československej národnej rady Jan Kapras. Ako uviedol denník *Slovák*, obaja vo svojich príhovoroch zdôrazňovali československú národnú jednotu. Peter P. Hletko vo svojej reči pripomenul, že práve na 30. mája pripadá 20. výročie vzniku Pittsburskej dohody. Vyjadril ľútosť na tým, že sa zásady tejto dohody dosiaľ nerealizovali, ale aj vieru, že sa tak čoskoro stane. Svoj príhovor uzavrel slovami: „Nech žije slovenský národ! Nech žije český národ! Nech žije Česko-slovenská republika!“³⁰

Na druhý deň boli delegáti SLA privítaní na zasadnutí predsedníctva Československej národnej rady, na ktorom Peter P. Hletko vyhlásil, že delegáti SLA prišli do Prahy nielen, aby rečnili a počúvali prejavy, ale aby sa podnikli konkrétne kroky v otázke pomeru Čechov a Slovákov v ČSR. Vyzval Čechov, aby uznali samobytnosť slovenského národa: „Uznajte Slovákov za individuálny, samobytný slovenský národ! Uznajte platnosť Pittsburskej dohody a na tomto základe ľahko bude možné vyrovnanie.“³¹

V ten istý deň prijal delegáciu SLA aj predseda čs. vlády Milan Hodža a prezident ČSR Edvard Beneš. Ani jeden z nich však neprejavil ochotu uznať Pittsburskú dohodu a v nej zakotvené právo Slovákov na autonómiu v rámci ČSR. Obaja vyjadrili len súhlas s postupnou realizáciou jej jednotlivých bodov, ale pri súčasnom rešpektovaní tézy o československej národnej jednote. Neakceptovateľnou pre nich zostala požiadavka samostatného slovenského snemu v zmysle zákonodarného zboru.³² Petrovi P. Hletkovi po rokovaníach v Prahe nezostalo iné len skonštatovať: „Nič pozitívneho sme nevybavili.“³³ Delegáti SLA sa rozhodli odcestovať na mesiac na Slovensko študovať tamojšie pomery a zbierať štatistický materiál a po mesiaci sa vrátiť späť do Prahy, kde im predseda vlády Milan Hodža prisľúbil opätovnú audienciu.³⁴

²⁵ *Vítaná cesta slovenskej autonomistickej myšlienky sa začala*. In: *Slovák*, 29. 5. 1938, 20, č. 123, s. 1; AKPR, f. Kancelár prezidenta republiky (1919–), sign. T 511/21. List T. G. Masaryka A. Hlinkovi z 12. októbra 1929.

²⁶ Rozvinutie originálu Pittsburskej dohody v Ružomberku. In: *Slovák*, 31. 5. 1938, 20, č. 124, s. 3.

²⁷ Tamže.

²⁸ Tamže.

²⁹ Dnes Hlavná stanica v Prahe (pozn. Š. K.).

³⁰ *Pittsburská dohoda v Prahe*. In: *Slovák*, 1. 6. 1938, 20, č. 125, s. 1; *Výprava Slov. ligy v Česko-Slovensku*. In: *Osadné hlasy*, 3. 6. 1938, 11, č. 22, s. 1.

³¹ *Dr. Hletko v Prahe: Uznajte individuálny slovenský národ a Pittsburskú dohodu a tak sa vyrovnáme*. In: *Slovák*, 1. 6. 1938, 20, č. 125, s. 3.

³² *U prezidenta a u predsedu vlády*. In: *Slovák*, 2. 6. 1938, 20, č. 126, s. 1. P. P. Hletko vo svojom článku uvádza, že prezident E. Beneš sa v otázke „československého národa“ vyjadril, že myslí tým len národ v štátnom zmysle slova, ale v ČSR vraj skutočne žije český a slovenský národ. V otázke autonómie Slovenska však zaujal zásadne odmietavé stanovisko. HLETKO, Peter P.: *S Pitts. Dohodou v Č.-S. R. a na Slovensku*. In: *Sborník Slovenského Katolíckeho Sokola*, 1940, 27, s. 134.

³³ *U prezidenta a u predsedu vlády*. In: *Slovák*, 2. 6. 1938, 20, č. 126, s. 1.

³⁴ Tamže.

Z Prahy smerovala delegácia SLA do Bratislavy, kam dorazila 2. júna 1938 večer. Tu Peter P. Hletko zhromaždených Slovákov vyzval, aby prišli na pripravovanú manifestáciu HSLS 5. júna 1938: „Priniesli sme vám pozdrav amerických Slovákov. Vy a my sme jedno. Jedno sme v boji za slovenský národ. Priniesli sme vám Pittsburskú dohodu. Hovorili o nej, že neexistuje, že je falzum, nuž ukážeme vám ju v nedeľu. Prid'te! Dovidenia!“³⁵

Dňa 4. júna 1938 sa delegáti SLA zúčastnili na slávnostnom zjazde HSLS. Na ňom Peter P. Hletko povedal: „Prišli sme s veľkou misiou. Neprišli sme štváť, ako to o nás písali ešte pred našim príchodom. Prišli sme, aby sme všetkých Slovákov spojili do jedného mohutného tábora. (...) Prinášame vám uistenie amerických Slovákov, že neprestaneme pracovať za Pittsburskú dohodu, nezriekneme sa jej za žiadnych okolností a za víťazstvo jej urobíme všetko.“³⁶

Vyvrcholením pobytu delegácie SLA v ČSR bola ich účasť na manifestačnom zhromaždení zorganizovanom HSLS 5. júna 1938 v Bratislave pri príležitosti osláv 20. výročia vzniku Pittsburskej dohody. Ako uvádza Ivan Déřer, vláda povolila oslavy a manifestáciu, aby ukázala, že HSLS si v ČSR, napriek jej opačným tvrdeniam, užíva demokratické slobody. Ako protiváhu manifestácie HSLS však predseda vlády Milan Hodža ako vedúci predstaviteľ agrárnej strany, na ďalší deň zorganizoval manifestáciu slovenského roľníckeho ľudu, na ktorú pozval aj delegátov SLA, aby im dokázal, že za HSLS nestojí celý slovenský národ, ako to vždy tvrdila, ale prinajmenšom aspoň rovnaká časť slovenských občanov je proti politickej autonómii Slovenska a za československú národnú jednotu.³⁷

Na manifestácii HSLS Peter P. Hletko pred asi stotisícovým zhromaždeným zástupom vyzdvihol zásluhy Jozefa Hušeka na formovaní svojho národného a autonomistického presvedčenia: „Predseda³⁸ spomínal, že Andrej Hlinka má v Karolovi Sidorovi svojho žiaka. Ja mám tiež tu svojho učiteľa tak v národných, ako i autonomistických veciach a ním je podpisovateľ, tvorca a ochranca Pittsburskej dohody redaktor Jozef Hušek.“³⁹ Peter P. Hletko ďalej pokračoval: „Prinášam vám pozdrav slovenskej Ameriky, kde nás žije bezmála 1 milión Slovákov; v prevažnej, v obrovskej väčšine autonomistov. Prišli sme navštíviť vás, hlavne Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu, ktorá nám je programove najbližšia. Odovzdávam vám pozdrav amerických Slovákov a oznamujem vám, že s vami spolucítia tí, ktorí pred 20 rokmi pomáhali tvoriť republiku a tešia sa z každého jej pokroku a prospechu. Pred 20 rokmi utvorenie Pittsburskej dohody znamenalo vytvorenie jednoty a bratstva medzi Slovákami. Túto jednotu a bratstvo sme vám prišli hlásať. Spojte sa všetci, bratia Slováci. Robte dobrú slovenskú politiku, ktorou zaistíte si budúcnosť svojho národa v ČSR. Ako symbol jednoty národa priniesli sme vám originál Pittsburskej dohody, ktorý dal základ sjednoteniu Slovákov v Amerike a pod jej zástavou utvorili jednotu slovenskú na Slovensku. Bolo veľmi milé od akademikov, že vynašli heslo: Hlinka, Hletko – dá nám všetko. Všetko vám síce nedám, ale dám vám svoju úprimnosť a svoju pomoc.“⁴⁰ Svoju reč zakončil slovami: „Tu máme dvoch podpisovateľov Pittsburskej dohody: rev. Šišku a red. Hušeka. Hušekovi môžeme ďakovať, že Pittsburská dohoda bola podpísaná a že sa nestratila. Sľúbili sme vám priniesť originál Pittsburskej dohody. Tu ho máte...“⁴¹ Nato pred prítomnými rozvinul originál Pittsburskej dohody.⁴²

³⁵ Hlinka, Hletko – dajú všetko! In: Slovák, 4. 6. 1938, 20, č. 128, s. 1.

³⁶ Slávnostný sjazd strany : Uzákoniť Pittsburskú dohodu za prítomnosti amerických Slovákov! In: Slovák, 5. 6. 1938, 20, č. 129, s. 5.

³⁷ DÉŘER, Ivan: Slovenský vývoj a ľudácka zrada, s. 188–189.

³⁸ Predseda zhromaždenia J. Buday (pozn. Š. K.).

³⁹ Rozvinutie Pittsburskej dohody. In: Slovák, 8. 6. 1938, 20, č. 130, s. 3.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Tamže.

⁴² Tamže.

Po slávnostnej manifestácii v Bratislave zorganizovanej HSLS sa delegáti SLA zúčastnili aj na slávnostnom zhromaždení Slovenskej národnej strany (ďalej SNS) k oslave 20. výročia vzniku Pittsburskej dohody 19. júna 1938 v Turčianskom Svätom Martine, kde sa zišlo asi 4 000 ľudí.⁴³ Ako uvádza denník *Slovák*, nálada na zhromaždení až do vystúpenia predsedu SLA Petra P. Hletka bola „*mŕtva*“.⁴⁴ Aj keď predstavitelia SNS predniesli prejavy v autonomistickom duchu, medzi prítomnými nevyvolali väčší ohlas. Zhromaždenie sa oduševnilo až po Hletkovom príhovore a následnom rozvinutí originálu Pittsburskej dohody. Peter P. Hletko vo svojej reči uviedol, že delegácia SLA neprišla rozdeľovať Slovákov, ani vystupovať proti ČSR, ale naopak, na základe Pittsburskej dohody dosiahnuť zjednotenie slovenského národa, a posilniť tak spoločnú republiku. Zhromaždených vyzval, aby zostali verní slovenskému národu a nevzdávali sa Pittsburskej dohody, lebo iba na jej základe môže mať slovenský národ zabezpečenú svoju budúcnosť. Svoj príhovor zakončil uistením, že americkí Slováci zostanú verní Pittsburskej dohode: „*Ale ak by ste vy aj opustili Pittsburghskú dohodu, osvedčujem sa, že my, americkí Slováci, ju ani vtedy neopustíme.*“⁴⁵

Na základe dohovoru s predsedom čs. vlády Milanom Hodžom sa s ním na rokovaní delegáti SLA Peter P. Hletko, Dominik Sloboda a Andrej Rolík zúčastnili opäť 30. júla 1938.⁴⁶ Hlavným bodom stretnutia bola otázka ústavného uzákonenia Pittsburskej dohody a zavedenia autonómie Slovenska. Predseda vlády Milan Hodža však k tejto otázke opätovne zaujal negatívny postoj. Podľa jeho vyhlásenia prebiehajúce reformy v ČSR boli vlastne splnením slovenských autonomistických požiadaviek a dokonca išli nad rámec Pittsburskej dohody. Prítom vyjadril vôľu, že bude postupovať v jej duchu. O skúsenostiach delegátov SLA z ciest po Slovensku sa z neznámych príčin nehovorilo.⁴⁷

Aj keď delegácia SLA nedosiahla ústavné uzákonenie Pittsburskej dohody a tým zavedenie autonómie Slovenska počas svojho pobytu v ČSR,⁴⁸ jej prítomnosť na Slovensku prispela k radikalizácii slovenského autonomistického hnutia. Po jej odchode tak pod vplyvom medzinárodnej situácie, ako aj vývinom domácich pomerov udalosti v ČSR nabrali rýchly spád, ktorý vyvrcholil 6. októbra 1938 vo vyhlásení autonómie Slovenska v rámci ČSR a následnom vydaní ústavného zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. novembra 1938, ktorý sa stal základom asymetrického členenia ČSR.

Je teda zjavné, že delegácia Slovenskej ligy v Amerike v Československu roku 1938 bola aj delegáciou Kanadskej slovenskej ligy. Na Slovensko bola pozvaná funkcionármi Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a do Československa so sebou priniesla originál Pittsburskej dohody ako dôkaz jej existencie. Do ČSR cestovala okľukou cez Poľsko a jej prvé kroky smerovali do Ružomberka k predsedovi Hlinkovej slovenskej ľudovej strany Andrejovi Hlinkovi. Počas celej svojej cesty vystupovala dôsledne v záujme autonómie Slovenska v zmysle ustanovení Pittsburskej dohody. Vyvrcholením pobytu delegácie Slovenskej ligy v Amerike v Československu

⁴³ Denník *Slovák*, ktorý priniesol správu o zhromaždení, medzi prítomnými delegátmi Slovenskej ligy v Amerike uvádza len P. P. Hletka, A. Rolíka, D. Slobodu a M. Sinčáka. Dr. P. Hletko na zhromaždení Slov. národnej strany: „Ak by ste vy aj opustili Pittsburghskú dohodu, my, americkí Slováci ju ani vtedy neopustíme“. In: *Slovák*, 21. 6. 1938, 20, č. 140, s. 3.

⁴⁴ Dr. P. Hletko na zhromaždení Slov. národnej strany: „Ak by ste vy aj opustili Pittsburghskú dohodu, my, americkí Slováci ju ani vtedy neopustíme“. In: *Slovák*, 21. 6. 1938, 20, č. 140, s. 3.

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Ostatní delegáti J. Hušek, A. Novák a M. Sinčák odcestovali do Ameriky v prvej polovici júla 1938. Hušek, Novák a Sinčák pohli sa z Gdynie. In: *Slovák týždenník*, 10. 7. 1938, 19, č. 28, s. 4.

⁴⁷ Dr. Hodža vyhlásil americkej delegácii: Pittsburghskú dohodu nemožno vteliť do ústavy ČSR. In: *Slovák týždenník*, 31. 7. 1938, 19, č. 31, s. 3.

⁴⁸ HLETKO, Peter P.: *The Slovaks and the Pittsburgh Pact*. In: *Slovakia*, 1968, 18, č. 41, s. 50.

bola jej účasť na manifestačnom zhromaždení zorganizovanom Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou 5. júna 1938 v Bratislave pri príležitosti osláv 20. výročia vzniku Pittsburskej dohody. Na ňom Peter P. Hletko, predseda Slovenskej ligy v Amerike, rozvinul pred prítomnými originál Pittsburskej dohody. Aj keď delegácia Slovenskej ligy v Amerike nedosiahla zavedenie autonómie Slovenska počas svojho pobytu v ČSR, jej prítomnosť na Slovensku prispela k radikalizácii slovenského autonomistického hnutia, čo vyústilo vo vyhlásení autonómie Slovenska 6. októbra 1938 a následnom vydaní zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. novembra 1938.

Summary

The Delegation of the Slovak League of America to Czechoslovakia in 1938 and Slovak autonomist movement

The author of the paper deals with the journey of the delegation of the Slovak League of America to Czechoslovakia in 1938 and its significance for the Slovak autonomist movement. He points out that this delegation was also the delegation of the Canadian Slovak League. It was invited to Czechoslovakia by officials of the Hlinka's Slovak Peoples's Party and it brought with it the original of the Pittsburgh Agreement as proof of its existence. The delegation travelled to Czechoslovakia via Poland and its first steps were directed to Ružomberok to visit Andrej Hlinka, the president of the Hlinka' Slovak People's Party. During its stay in Czechoslovakia the delegation rigidly acted in favour of the autonomy of Slovakia on the basis of the Pittsburgh Agreement. The highlight of the journey of the delegation to Czechoslovakia was its attendance to the manifestation on the occasion of the 20th anniversary of the Pittsburgh Agreement. It was organized by the Hlinka's Slovak People's Party in Bratislava on June 5, 1938. Here Peter P. Hletko, the president of the Slovak League of America, showed the original of the Pittsburgh Agreement to the present crowd. Though the delegation failed to achieve the establishment of Slovak autonomy during its stay in Czechoslovakia, its presence in Slovakia contributed to radicalization of the Slovak autonomist movement, which led to the declaration of the autonomy of Slovakia on October 6, 1938 and subsequent publishing the law on the autonomy of the Slovak Country on November 22, 1938.